

बहिणाबाईंच्या पवित्र वास्तुमध्ये होणारे स्मारक संस्मरणीय ठरणार !

प्रसंग- जैन इरिगेशन संस्थेच्या बहिणाबाई मेमोरियल ट्रस्ट द्वारा 'कवयित्री बहिणाबाई चौधरी पुरस्कार' वितरण सोहळ्याचे प्रास्ताविक

दि. ०३-१२-२००८, स्थळ - जे.डी.सी.सी. बँक सभागृह, जळगाव

कवयित्री बहिणाबाई मेमोरियल ट्रस्ट द्वारा मराठीतील सुप्रसिद्ध कवयित्री कविता महाजन यांना 'बहिणाबाई' पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले. या ट्रस्टचे अध्यक्ष डॉ. भवरलाल जैन तथा मोठे भाऊ यांनी या सोहळ्यानिमित्त केलेले प्रास्ताविक इथे देत आहोत. बहिणाबाईंच्या काव्यातून प्रकट होणाऱ्या जीवनानुभूतीविषयी भाऊंना खूपच आदर आहे. त्या आदरामुळेच ट्रस्ट स्थापन करून बहिणाबाईंच्या नावाने एक मोठी संस्था उभी करण्याचा संकल्प ते कृतीत आणताना दिसतात. या संस्थेच्या स्थापनेच्या संकल्प कसा मनात आला आणि त्यानंतर कोणती पावले उचलावी लागली याचा मोजक्या पण नेटक्या शब्दात वेध भाऊंनी इथे घेतला आहे. बहिणाबाईंच्या वारसदारांनी घेतलेल्या समंजस भूमिकेविषयी भाऊ जाहीर कृतज्ञता व्यक्त करतात.

बहिणाबाईंचे स्मारक वैशिष्ट्यपूर्णच होईल, अशी ग्वाही साहित्य शारदेच्या नम्र उपासक या नात्याने इथे देतात. जळगाव शहराची ओळख 'सांस्कृतिक शहर' या दृष्टीनेही व्हावी अशी आकांक्षाही भाऊ इथे व्यक्त करतात.

आदरणीय व्यासपीठ, उपस्थित सन्माननीय बंधू-भगिनींनो,

कवयित्री बहिणाबाई पुरस्काराच्या मानकरी ठरलेल्या कविता महाजन यांचे सर्वप्रथम मी अभिनंदन करतो. तसेच, माझे कविमित्र श्री. ना. धों. महानोर यांच्या 'रानगंधाचे गारूड' ह्या पुस्तकाचे आज प्रकाशन होत आहे, त्याबद्दल त्यांचेही मी अभिनंदन करतो.

मित्रांनो, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी यांच्या नावाने एक संस्था उभी करावी, ही संकल्पना माझ्या मनात गेल्या अकरा वर्षांपासून होती. हे ऐकल्यावर आपणा सर्वांच्या मनात असा प्रश्न निर्माण झाला असेल की, इतके चांगले कार्य पार पाडण्यासाठी, इतका विलंब कशामुळे लागला असेल? असा प्रश्न निर्माण होणे साहजिकच आहे. चांगल्या गोष्टीला विलंब लागतो. आपल्याला ज्यांच्याशी त्या संदर्भात काम असते त्यांच्या प्रतिसादावरही ते अवलंबून असते. आजचे, आत्ताचेच उदाहरण आपण आधी पाहू. कार्यक्रमाला उपस्थित असलेल्या रसिकांकडे मी पाहतो आहे. कवयित्री बहिणाबाईंच्या काव्याची महती ओळखणारा

जाणकार श्रोतवृंत इथे उपस्थित आहे, याबद्दल शंकाच नाही पण अशा भरीव कार्यक्रमांना उपस्थिती भरभरून असली पाहिजे, हे मनापासून सांगावेसे वाटते.

माझ्या आयुष्याच्या वाटचालीत मी दोन गोष्टींना खूप जवळून समजून घेतले आहे. चांगले अनुभवून घेतले आहे, असे म्हटले तरी चालेल. माझ्या त्या अभ्यासाचा निष्कर्ष असा आहे की, चांगल्या कार्यक्रमाला जास्त संख्येने लोक उपस्थित राहात नाहीत हे वास्तव आहे. चांगली कामे करण्यासाठी दहापट वेळ लागतो हेही वास्तव आहे. चुकीची किंवा उलटी कामे करायची असतील, तर सर्व प्रकारचे पाठबळ तसे काम करणाऱ्यांच्या पाठीशी उभे राहते. मात्र, एखादे समाज विधायक, अतिशय चांगले काम करण्याचा संकल्प केला असता, समाजातीलच विघ्नसंतोषी लोक ते काम होऊ नये यासाठी अनेक प्रकारच्या अडचणी निर्माण करताना दिसतात.

माझ्या मनातील संकल्पना अशी होती की, कवयित्री बहिणाबाई चौधरींच्या साहित्य संपदेचे जतन करणारी एखादी संस्था असावी, बहिणाबाई ज्या मंगलवास्तूमध्ये राहिल्या, त्या घरामध्ये त्यांचे स्मारक या संस्थेतर्फे उभे करावे. आज आपण सर्वसाधारणतःअसे बघतो की, कवींची स्मारके ठिक-ठिकाणी उभारण्यात आलेली आहेत. मला असे वाटते, की याबाबतची जी परंपरा राखण्याचे कार्य झाले आहे, त्याचे श्रेय जर द्यायचे असेल तर ते हे केवळ कवी ना. धों. महानोर यांनाच दिले जावे! (टाळ्या ...) सर्व सत्ताधारी लोकांकडे आग्रह धरून, त्यांच्याकडून निधी जमा करून, सत्कार्यासाठी तो पैसा वापरणे, अशा प्रकारचा एक विडा उचलल्यानंतर त्यांनी, जवळजवळ चार कवींची अतिशय सुंदर अशी स्मारके साकारलेली आहेत. ही स्मारके शासनाच्या मदतीने उभारण्यात आली आहेत, आणि त्या स्मारक निर्मितीनंतर त्याचा पुढील खर्च देखील शासन करणार आहे. खानदेशच्या बाबत म्हणा किंवा आपल्या शहराचा विचार केला तर, स्पष्टपणे एक खंत बोलून दाखवावी लागेल, या बाबत वाट्याला उपेक्षाच आली.

बहिणाबाई चौधरी ज्या वास्तूमध्ये राहात होत्या, आज त्याठिकाणी त्यांची पुढची पिढी राहते आहे. मित्रांनो, पण अशा प्रकारची संस्था उभी करायची आहे किंवा बहिणाबाईंचे स्मारक त्या ठिकाणी मला बांधावयाचे आहे याबाबत मी जर प्रत्यक्ष त्यांना भेटलो असतो, तर त्यांच्या मनात माझ्या बाबतीत कदाचित काही वेगळेच विचार आले असते की, 'या व्यक्तीचा असे करण्यामागे कोणता उद्देश आहे?' कारण कितीही केले तरी त्यांचा माझ्याकडे बघण्याचा दृष्टिकोन एवढाच राहिला असता की, मी केवळ एक व्यावसायिकच आहे.

त्यामुळे साहजिकच आहे त्यांच्या मनामध्ये नाना प्रकारच्या विचारांचा कल्लोळ निर्माण झाला असता. माझ्या मनात असे अनेक विचार डोकावून गेले. सरळ-सरळ हा व्यवहार काही होणार याची माझ्या मनात शंका निर्माण होऊन तशी खात्री पटल्यासारखे वाटत होते. इतकेच नव्हे तर, कविवर्य, श्री. ना. धों. महानोर यांना देखील हा विचार मी बोलून दाखवलेला नव्हता. तसे पाहता, हे सर्व कार्यक्षेत्र त्यांचेच आहे, त्यांना या क्षेत्रात कार्य करण्याचा अधिकार आहे, याची जाणीव मला होती आणि आहे. परंतु साहित्य शारदेचा नम्र उपासक या नात्याने सेवेची दोन फुले अर्पण करण्याची संधी आपणही भक्त या नात्याने घ्यावी, अशा प्रांजळ भूमिकेतून मी ह्या सर्व कामाकडे पाहिले आहे.

माझ्या मनात असा दृढसंकल्प होता की, कवयित्री बहिणाबाई ज्या पवित्र वास्तूमध्ये राहत होत्या, त्या घरात जर स्मारक होऊ शकले, तर ते खऱ्या अर्थाने संस्मरणीय ठरणार आहे. तिथे राहणाऱ्या पुढच्या पिढीतल्या बहिणाबाईंच्या वारसदारांना दुसऱ्या पर्यायी वास्तूची व्यवस्था करून देणे गरजेचे आहे, तरच ते सदस्य सध्याची राहती वास्तू रिकामी करून देतील हेही माझ्या लक्षात आले. केवळ पैसे घेऊन माणूस स्वतःची भूमी सोडत नाही, एखादा शेतकरी देखील त्याची शेती नाममात्र किंमत स्वीकारून सोडू शकत नाही, कारण शेतीकडे केवळ एक उत्पन्नाचे साधन यादृष्टिने तो पाहत नसतो, तर तिला ‘काळी आई’ म्हणून पाहतो! आपण तसे संबोधले आहे. मानले आहे, इतका निर्मळ उद्देश आपली भूमी न सोडण्यामागे असतो! सूर्यप्रकाशाइतका हा संस्कार स्वच्छ आहे! ही संस्कृती आपल्या महाराष्ट्रीयन शेतकऱ्यांनी आजपावेतो जोपासली आहे.

स्मारक उभे करण्याचा संकल्प पूर्ण करण्यासाठी, माझ्यासमोर सर्वात पहिला आणि मोठा प्रश्न असा होता की, त्या भागात बहिणाबाईंच्या घरासारखीच तशाच प्रकारची वास्तू तेवढ्याच क्षेत्रफळाची वास्तू शोधणे आवश्यक होते ‘गरज ही शोधाची जननी’ आहे असे जे म्हणतात ते अगदी खरे आहे. खूप शोधाशोध केल्यानंतर आम्ही तशी दुसरी वास्तू शोधून काढली आणि ते घर विक्रीसाठी आहे असे मला कळले, परंतु या सर्व व्यवहारात जर भवरलाल जैन हे नाव किंवा जैन इरिगेशन हे नाव समोर आले असते, तर ती वास्तू किंवा विक्रीला असलेले घर आम्हाला कदापि मिळले नसते असेही मला वाटले. युक्ती, चातुर्य कामी आले. माझ्याच कंपनीमध्ये काम करणारा एक सहकारी श्री. चौधरी, जे नामसाम्य होते, त्यांना मी विचारले “तू कुठे राहतोस?” तो म्हणाला “मी त्या वाड्याच्या बाजूलाच राहतो.” त्याला मी लगेच सांगितले “तुझ्या नावाने ते घर घेऊन टाक” अशा प्रकारे त्या चौधरीच्या नावाने घराची खरेदी झाली.

जवळपास बारा महिन्यांचा अवधी जाऊ दिला. खरेदी केलेल्या वास्तूमध्ये कोणत्याही प्रकारचे काम सुरु केले नाही. कारण आम्ही जर ताबडतोब काम करण्यास सुरुवात केली असती तर, इकडचे दोन-तिकडचे दोन गट गोळा झाले असते, त्या कामाची चर्चा सुरु झाली असती. मी याआधीच उल्लेख केल्याप्रमाणे चांगल्या कार्यासाठी सर्व अडथळे येण्यास सुरुवात होऊन, समाजातील जात-पात, धर्म या गोष्टींना नाहक तोंड द्यावे लागते. चांगले कार्य करायला एकतर फार बोटार मोजण्याइतके लोक पुढे येतात. पण जेव्हा कोणी असे चांगले कार्य करत असेल तर त्याचे पाय ओढण्यासाठी मात्र सर्व प्रकारचे लोक समाजातून पुढे येतात, हा मात्र माझा नेहमीचा अनुभव आहे! अर्थात सर्वांना या सर्व गोष्टींची कल्पना आहेच. या सर्व कारणांमुळे आणखी बारा महिने जाऊ दिले, त्यानंतर पुन्हा एकदा हळूच चौधरी यांना सांगितले की, “आपण बहिणाबाई यांचा आज कवयित्री म्हणून सन्मान करत आहोत, आज त्यांची पुढची पिढी बहिणाबाईंच्या घरामध्ये राहते, त्यांची परिस्थिती नेमकी कशी आहे हे पाहून ये, त्यांच्या काही अडचणी आहेत का? त्यांच्या घरात मुला-बाळांना शिक्षणाची सोय व्यवस्थित आहे की नाही? त्याबाबत त्यांना आपण काही मदत करू शकतो का? आणि ते आपली मदत स्वीकारतील का?” याचा तपास करण्यासाठी सांगितले मी त्याला असेही सांगितले की, ” त्यांना पुसट अशी कल्पना देखील द्यायला काहीच हरकत नाही की, बहिणाबाई यांच्या नावाने एक चांगली संस्था नव्याने निर्माण करण्याची आमची इच्छा आहे आणि त्यासाठी आम्हाला तुमची काही वेगळ्या स्वरूपात मदत लागणार आहे, बहिणाबाईंच्या ज्या वस्तू त्यांच्या घरात आज उपलब्ध असतील, त्या वस्तूंचा आम्हाला संग्रह करून, आम्ही स्थापन केलेल्या संस्थेत ठेवणार आहोत, तरी त्या वस्तू आम्हाला लागतील, आम्ही एक स्मारकही या ठिकाणी उभे करणार आहोत. त्यासाठी एक जागाही आम्ही घेणार आहोत अशी, त्यांना ही सर्व कल्पना देणे आवश्यक आहे.”

माझे सहकारी, चौधरी यांना सांगितल्याप्रमाणे सर्व प्रकारचा त्यांनी तपास करून सांगितले की, “बहिणाबाईंच्या घरामध्ये राहणारी व्यक्ती महानगरपालिकेमध्ये सध्या लिपीक या पदावर कार्यरत आहे, त्यांची परिस्थिती साधारण आहे, तसेच उच्च दर्जाचे शिक्षण घेण्याची त्यांची आर्थिक परिस्थिती नाही आणि त्यादृष्टीने त्यांना आर्थिकदृष्ट्या सहकार्य करणारे जवळचे कोणीही नातेवाईक नाहीत.” अशी सविस्तर माहिती त्यांनी मला दिली. तेव्हा मी म्हणालो की, “बहिणाबाईंचे स्मारक तर आपल्याला बांधायचेच आहे, त्याला थोडा वेळ लागला तरी चालेल, पण सर्वप्रथम या कुटुंबीयांच्या जर आपण काही समस्या सोडवू शकलो तर त्यासाठी आपण प्रयत्नशील असले पाहिजे आणि बहिणाबाईंच्या पुढच्या

पिढीतील वारसदारांना जेवढी शक्य आहे तेवढी कायमस्वरूपी अर्थसाहाय्याची व्यवस्था आपण केली पाहिजे.” ही सर्व व्यवस्था केल्यानंतरही आणखी एक वर्ष संस्था निर्माण करण्याच्या दृष्टीने आम्ही कोणतीही हालचाल केली नाही. कारण लगेचच त्यांच्या कुटुंबीयांना सांगायचे की, “या संस्थेच्या कामासाठी आणि स्मारकासाठी तुमची राहती वास्तू रिकामी करून द्या.” असे सांगणे कदाचित त्यांच्यासाठी धक्कादायकही ठरू शकले असते! म्हणून आपण त्यांच्याजवळच उपलब्ध झालेले घर खरेदी केले, त्यानंतर त्यांना खरेदीची कल्पना दिली आणि मग सांगितले की, बहिणाबाई ज्या वास्तूमध्ये राहिल्या, त्या घराचे आम्हाला एक चांगले स्मारक बांधायचे आहे.

आज अभिमानाने सांगावेसे वाटते की, आम्ही त्यांना जेव्हा त्यांची राहती वास्तू रिकामी करून दुसऱ्या घेतलेल्या जागेत जाऊन राहण्याबाबत विनंती केली, तेव्हा त्यांनी मोठ्या मनाने आमच्या विनंतीला मान देऊन त्यांची राहती वास्तू रिकामी करून देण्याचे कबूल केले. (टाळ्या...) आज अशी परिस्थिती आहे की, भारत सरकारने आणि महाराष्ट्र शासनाने अशा काही अन्य कविवर्यांची किंवा थोर व्यक्तींची स्मारके बांधण्यासाठी त्यांचे मूळ वास्तव्य केलेली वास्तू जेव्हा जेव्हा मागितली, तेव्हा तेव्हा त्यांच्या वंशजांकडून नकारच देण्यात आलेला आहे, इतकेच नव्हे तर शासनाने लाखो रुपये देऊन केल्यानंतर तसे शक्य झाल्याचे ऐकिवात नाही. परंतु बहिणाबाईच्या स्मारकासाठी त्यांच्या वास्तव्याची जागा मिळवून देण्याच्या प्रयत्नात चौधरी कुटुंबीयांनी, माझ्याकडून अथवा संस्थेकडून कोणतीही अपेक्षा न ठेवता जे सहकार्य केले, त्याबद्दल मी त्यांच्याविषयी कृतज्ञता व्यक्त करतो. कारण, त्यांनी अशा रितीने प्रयत्न केले नसते तर ही संस्था स्थापन करणे शक्यच झाले नसते. अशा प्रकारे बहिणाबाईच्या वारसदारांनी दुसऱ्या वास्तूमध्ये वास्तव्यास जाण्याचे मान्य करून बहिणाबाईची राहती वास्तू त्यांनी आम्हाला “बहिणाबाई ट्रस्ट” स्थापन करण्यासाठी देण्याचे कबूल केले.

त्याचप्रमाणे मी आणखी एक महत्वाची बाब या ठिकाणी नमूद करू इच्छितो की, ही संस्था स्थापन करण्या विषयीचे उद्देश, आणि मुद्दे हे अगदी साधे, सरळ आणि नियमांना अनुकूल असे असताना देखील मला या संस्थेची नोंदणी करून त्याचे प्रमाणपत्र मिळविणे यासाठी देखील सुमारे अकरा महिन्यांचा अवधी लागला आहे. त्यात Settlor आहे की, ज्यामध्ये एका सभासदाने फंडाची रक्कम देणे आवश्यक असते. त्यानुसार मी माझे स्वतःचे नाव सर्वात प्रथम टाकले आणि या संस्थेसाठी मी व्यक्तिशः दहा लाख रुपयांचा निधी देण्याचेही मान्य केले.(टाळ्या) माझ्या व्यक्तीशः योगदानाबरोबरच जैन चॅरिटीज, आणि

जैन इरिगेशन, इतर काही अन्य निधी देणाऱ्या अशा संस्था हे आपले काम करत राहतील किंवा समाजही करेल, असे सर्व नियोजन करण्यात आले. ही संस्था स्थापन करण्याच्या प्रक्रियेतून जात असताना, संस्था स्थापन करण्यासाठी तब्बल अकरा महिने लागले. कालच संस्था नोंदणीचे प्रमाणपत्र मिळाले आहे.

आम्ही महानगरपालिकेच्या अधिकाऱ्यांकडे गेलो आणि त्यांना कल्पना दिली की, याठिकाणी एक नवीन वास्तू बांधून तिथे खानदेश कवयित्री बहिणाबाईंचे स्मारक बांधायचे आहे, तेव्हा महानगरपालिकेचे आयुक्त श्री. सोनवणे साहेब यांनी स्वतः येऊन आम्ही घेतलेल्या जागेची पाहणी केली आणि तेथील वाड्यात राहणाऱ्या लोकांना विनंतीही केली की, “याठिकाणी अशा प्रकारच्या संस्थेचे काम सुरू करत आहोत, तेव्हा इथे आणखी काही सुधारणा करावयाच्या असतील, तर त्या आम्ही महानगरपालिकेच्या वतीने करू. आम्हाला हे काम पूर्ण करू द्या.” तेव्हा सांगण्यास अत्यंत अभिमान वाटतो की, इतक्या चांगल्या प्रकारे मी हे सर्व हाताळल्यामुळे तेथील राहणाऱ्या लोकांनी बहिणाबाईंच्या पुढच्या पिढीनेही नवीन वास्तू बांधण्यास होकार दिला आणि अशा प्रकारे सर्वांचा होकार मिळाल्यानंतर आज हा समारंभ आपण साजरा करीत आहोत.

या सर्व नियोजनामध्ये माझ्या मनात अजून एक संकल्पना आली की, जसे बहिणाबाईंच्या पुढच्या पिढीला आपण सहकार्य करतो आहे, कवी सोपानदेवजी हयात नाहीत, पण त्यांचे साहित्य देखील तेवढेच मौलिक आहे. त्यामुळे या उपक्रमात त्यांच्याही साहित्यांचा समावेश करता आला, तर फार उत्तम होईल! त्यामुळे आम्ही आता असे ठरविले आहे की, ज्यांच्याकडे बहिणाबाईंच्या साहित्याचे जे कॉपीराईट्स आहेत, ते घेऊन किंवा त्यांच्यामार्फत बहिणाबाईंच्या कविता संग्रहाच्या एक लाख प्रती छापण्याच्या आणि आपण त्या अगदी अल्प किंमतीत विकण्यात असा विचार माझ्या मनात आला आहे. त्यांच्या कॉपी राईटच्या कालावधीला पूर्ण व्हायला अजून काही काळ बाकी आहे, आपण स्वतः त्यांचा कवितासंग्रह तयार करून छापू शकत नाही त्यामुळे त्यांना मी आणि नामदेवराव महानोर स्वतः विनंती करणार आहोत आणि त्यांच्यामार्फत अशा प्रकारचा कविता संग्रह छापण्याच्या मी विचारात आहे हे शक्य झाले, तर या संस्थेचे ध्येय, उद्दिष्ट पूर्णपणे कार्यान्वीत झाले आहे असे म्हणता येईल, त्याचे समाधान मला मिळेल.

मित्रहो, कदाचित आपल्या सर्वांच्या मनात असाही प्रश्न निर्माण झाला असे की, माझा पाय उद्योग आणि व्यापार या क्षेत्रात एवढा अडकलेला आहे, तरी असा “अव्यापारेश,

व्यापार” कशासाठी करावा? त्याचे उत्तर असे आहे की, मी जरी जातीने आणि व्यवसायाने व्यापारी असलो, तरी मी अशा लोकांनी घेरलो आणि व्यापलेलो आहे, की ज्या लोकांना कविता फार जवळच्या आहेत! (टाळ्या...) कविता त्यांना फार जवळची असल्यामुळे, ते साहित्य मलाही जवळचे झाले आहे. आजच नव्हे तर १९९६ पासून मी अनुभवतो आहे. नामदेवरावांनी त्यांच्या शेतात ठिक-ठिकाणी बोर्ड लावलेले आहेत, त्यावर कवितांची दोन-दोन कडवे लिहिलेली आहेत. आपणसुद्धा जैन हिल्सला अशा काव्यपंक्ती असलेले बोर्ड लावावेत, असा विचार माझ्या मनात आला. हे काम मी साहजिकच माझे कविमित्र ना. धों. महानोर यांनाच सोपविले. ग्रामीण जीवन, शेतकरी तसेच पाणी आणि शेती या विषयाला धरून कविता काढून घ्यायला महानोरांना सांगितल्यावर त्यांनी मला तशा आशयाच्या सुमारे साठ-सत्तर कविता आणून दिल्या. त्यामध्ये बहुतांशी मला लहानपणापासून आवडणाऱ्या कविता होत्या. हे सर्व संकलन सुरु असतानाची एक छान आठवण सांगतो, मला बहिणाबाईंची एक कविता तेव्हा खूपच भावली. त्या कवितेतील दोनच ओळी मी वाचून दाखवतो. अरे संसार संसार, खोटा कधी म्हणू नही, राऊळाच्या कयसाले, लोटा कधी म्हणू नाही.

याचा अर्थ असा आहे की, देवाच्या मंदिरावर आपण जो लोटा उलटा करून बसवतो, त्याला लोटा कधीच म्हणू नये, तर त्याला ‘कळस’ म्हणावे! त्याचे कारण असे की, लोट्यावर संस्कार झालेले असतात. म्हणून तो लोटा न राहता, त्याला “कळस” आपण म्हणत असतो. असंस्कारित यातला फरक अगदी सोप्या शब्दात ध्वनित करून बहिणाबाईंनी त्या कल्पनेला केवळ दोनच ओळींमध्ये किती समर्पकपणे मांडलेले आहे. दुसरी एक कविता मला आवडते ती अशी -

अशी धरतीची माया, अरे तिला नाही सीमा,

दुनियेचे सर्व पोटं, तिच्यामध्ये झाले जमा।

आला पाऊस, पाऊस .. पाऊस.. शिपडली भुई सारी

धरतीचा परमय, माझं मन गेलं भरी ...

धरतीवर जेव्हा पहिला पाऊस पडतो, त्यावेळी सुगंध दरवळतो. हा मृद्गंध दरवळल्याने आपले मन ओतप्रोत भरून येते. ज्याने शेती केलेली आहे, जो शेतीशी संबंधित आहे, जो शेतकरी शेत-शिवारात खाट टाकून झोपलेला आहे, अशांनाच यातला गंध कळू शकेल! आपण कॉंक्रीटमय शहरात राहत असल्यामुळे ते आपल्याला कळणे कठीण आहे. पण आपल्या शहरातही जेव्हा पाऊस पडतो, तेव्हा शहरात असलेल्या थोड्याफार मातीतून जो

सुगंध दरवळतो तोही आपण अनुभवलाच असेल. अशा या चार-सहा ओळी मला भावल्या त्यावेळी माझ्या मनात आले की, बहिणाई जळगावच्या राहणाऱ्या होत्या, असे असतानाही आपण त्यांच्यासाठी काही करू शकत नाही याची मला खंत वाटली, त्यामुळे आपण काहीतरी केलेच पाहिजे असे विचार माझ्या मनात येत राहिले. मित्रांनो, या संकल्पाचा मृद्गंध माझ्या मनात १९९६ पासून परिपक्व झाला.

परंतु त्यानंतरच्या काळात कंपनीवर पर्यायाने जैन कुटुंबावर पाच-सहा वर्ष आर्थिक संकटाचे ढग पसरलेले होते. त्यानंतर बहिणाबाईंच्या नावाने संस्था स्थापन करण्याचा विषय माझ्या डोळ्यांसमोर आला. हे काम सुरु केल्यानंतरही काही सामाजिक अडचणी-अडथळे आलेच. ज्यावेळी या कामास प्रारंभ झाल्याची माहिती मिळाली, त्यावेळी समाजातील लोकांनी आपल्या जातीला पुढे केले, तर कोणी काही केले. पण मित्रांनो, बहिणाबाईंच्या संस्कारांमुळे त्यांच्या कुटुंबीयांनी खूपच चांगली साथ सोबत दिली. त्यामुळे आणि एकूण सामाजिक बांधिलकीची आपली जाणीव दृढ असल्यामुळेच, हे कार्य इथपर्यंत शक्य झाले. त्याचे सर्व श्रेय जळगावमधील रसिक मनाच्या लोकांनाही आपण द्यायला पाहिजे.

मित्रांनो, मी माझी स्वतःची इच्छा म्हणून जाहीर निवेदन दिले आहे की, जळगाव शहराची 'सांस्कृतिक शहर' ही सुद्धा ओळख व्हावी! त्यासाठी जे जे प्रयत्न करणे आवश्यक असेल, ते सर्व आपण जैन चॅरिटीजतर्फे करण्यास सदैव पुढेच राहू असे जाहीर आश्वासनही मी सर्वांना दिले आहे. माझ्या दृष्टीने अशी विधायक कामे करणे, अगदी सहज आणि सोपी गोष्ट आहे. परंतु यामध्ये येणाऱ्या अडचणींवर मात करण्यासाठी आपण आत्तापर्यंत सर्वांनी चांगले सहकार्य केले, त्याबद्दल मला खूप मनस्वी आनंद आहे. आता, ही संस्था लोकोपयोगी, जनकल्याणासाठी उभी आहे. त्या निमित्ताने चर्चा, साहित्य-संमेलने, वेगवेगळे सांस्कृतिक उपक्रम कार्यक्रम आपल्याला आयोजित करता येतील. त्यासाठी या संस्थेच्या रूपाने सर्वांसाठी एक हक्काचे व्यासपीठ उपलब्ध झालेले आहे. मित्रांनो, बहिणाबाईंनी जवळपास ६४ कविता लिहिलेल्या आहेत, त्या कविता अनेक माध्यमातून लाखो रसिकांपर्यंत पोहचवता येतील.

सी. डी. तयार करता येतील. बहिणाबाईंच्या आणि सोपानदेव चौधरी यांच्या काव्य-वाचनाचे कार्यक्रम आकाशवाणी दूरदर्शनवर मोठ्याप्रमाणात घेता येतील. इंटरनेटवरून

बहिणाबाईंच्या पवित्र वास्तुमध्ये होणारे स्मारक संस्मरणीय ठरणार!

हे साहित्य जगभरातल्या रसिकांसाठी उपलब्ध करून देता येईल असे विविध उपक्रम आपल्याला करता येतील, आणि बहिणाबाईंचे साहित्य, कविता, पुस्तके यांची नवीन पिढीला तोंड ओळख का असेना करून देता येईल बहिणाबाईंच्या जीवन चरित्रावर आधारित माहितीपट, चित्रपट काढता येईल. बहिणाबाईंच्या साहित्यावर अनेक अभ्यासकांनी पीएच्. डी. केले आहे. संशोधनही केले आहे. या सर्वांचे एकत्रीकरण करण्याची वेळ आज आली आहे. या सत्कार्याला तसे पाहिले तर, खूप विलंब झाला आहे. तरी माझे सर्व जळगावकरांना आणि महाराष्ट्रातील जनतेला आवाहन आहे की, कवयित्री बहिणाबाई चॅरिटेबल ट्रस्टच्या या सत्कार्यात मनापासून सहभागी व्हा! बहिणाबाईंच्या कवी सोपानदेव चौधरी यांनी संकलित केलेल्या कविता, तसेच कवयित्री बहिणाबाई चौधरी यांच्या काव्याचा अभ्यास करून प्रकाशित झालेले सर्व साहित्य, संशोधनपर साहित्य, अशा सर्वांचे एकत्रीकरण करून हे साहित्य सर्व अभ्यासकांसाठी उपलब्ध करून द्यायचे आहे. तसेच जळगावमध्ये बहिणाबाई उद्यान आहे. तिथेही महापालिकेच्या परवानगीने काही करता येईल. आपल्या सर्वांचे अनमोल सहकार्य त्यासाठी मिळावे, अशी अपेक्षा व्यक्त करून मी माझ्या प्रास्ताविक दोन शब्द संपवितो.

जय हिंद! जय महाराष्ट्र!